

Heraldika

FINLANDS STÄDERS
V A P E N B O K

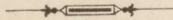
UTGIFVEN AF

GEORGE GRANFELT.

I.

STÄDER ANLAGDA FÖRE ÅR 1721.

Särtryck ur Historiallinen Arkisto.

HELSINGFORS,
FINSKA LITTERATUR-SÄLLSKAPETS TRYCKERI,
1892.

S-929.6(480)

929.6(480)

2=275.561

VAPEENBOK

GEORGE GRANFELT

STÄNDEN AV ÅR 1878

Fr. R. Kreutzwelei nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

EA 12189

Finlands städers vapen.

I. Städer anlagda före år 1721.

Medeltiden, från hvilken heraldiken leder sina anor, kände öfverhufvudtaget icke till stadsvapnet i den betydelse våra dagar vanligen tillägga detta. Den anspråkslösa och föga inflytserika plats, som vid sidan af den stolta, krigiska adeln under tidigare skeden intogs af städerna och deras innebyggare, uteslöt hvarje tanke på ett efterliknande af de ridderliga symboler, hvilka efterhand i allt brokigare mångfald prydde krigarens och jorddrottens sköld och hjälm, och hvilka småningom, från att hafva utmärkt en persons, en ätts bedrifter och maktutöfning, i allmänna föreställningen öfvergingo till att beteckna än en bestämd feodalbesittning, än en immunitetsrätt eller ett ämbete, öfverförbart från en individ till en annan. Isynnerhet under korstågen, då så mången bortom hafven förväfvade sig titlar och höghetsrättigheter, uppstod ett behof, som låg i tidsandaus hela skaplynne, att äfven genom nya tillsatser till gamla ättemärken utmärka den nyvunna äran och maktutvidgningen. Och det ligger helt och hållet i sakens natur, att de sålunda uppkomna sammansatta vapensköldarna skulle oförändrade bibehållas långt efter det de stolta anspråk, som talade ur de mångskiftande bilderna, ramlat för alltid med de efemära feodalstaterna borta i det heliga landet. Samti-

digt som världen nu fick annotera den mänskliga fåfångans första „titulerade“ konungar och furstar, blefvo de heraldiska tecken, hvilka engång valdes af de motsvarande värdigheternas verkliga innehafvare och nu med det bleka återskenet af deras storhet gingo i arf och byte från den ene till den andra, slutligen så nära förbundna med föreställningen om det land, det område de skulle utmärka, att man småningom vande sig vid begreppet af en stats, ett rikets vapen, lika väl som en ätts, en ädlings. Äfven de verkliga staterna, hvilkas symboliska tecken fordom växlat med monarker och dynastier, fingo slutligen på detta sätt sina särskilda s. k. vapen. Betecknande är att de flesta af dem till en början förts af längesedan utgångna herskarefamiljer, ofta långt förrän dessa nådde de värdigheter, hvilka nu genom dem utmärkas¹⁾.

Detta nya åskådningssätt gjorde sitt inträde samtidigt som städerna och borgerskapet omsider lyfte hufvud. Hanseförbundet och de riksomedelbara befästade handelsplatserna i Tyskland datera sin storhet från närmaste århundraden efter korstågen. Med rikedom och makt växte snart inom dessa och dylika samhällen begäret att icke håller i yttre

¹⁾ Så ingår t. ex. Hohenstaufernes vapen, tre svarta gångande lejon med upplyftade röda högerramar i guld, såsom betecknande Schwaben, i Württembergs konungavapen. — Englands vapen, de tre gyllene leoparderna i rött, fördes redan af de Normandiska härtigarna och deras ätt, måhända redan af dessas hedniska förfäder i Skandinavien, att dömma af analogin med danska och svenska (Waldemar I:s) konungavapen. — På samma sätt har Folkungavapnet, som med denna ätts tronbestigning kom att ingå i svenska riksvapnet, småningom, emedan det bibehölls både af Karl Knutsson och Gustaf Wasa, öfvergått till att beteckna „Göta rike“, ehuru all rimlig anledning därtill strängt taget saknas.

måtto gifva den nu på flere håll förödmjukade adeln i glans och äretecken efter. Städernas patricial- och rådsfamiljer, deras „ehrbahre geschlechte“, togo sig vapen som trots någon riddersman, och orterna själfva, — hvilka skrefvo lag för månget furste- och grefvedöme, till och med som Venezia och Genova togo skatt af konungariket, — förseddes snart med sköldmärken, hvilka oförtydbart tolkade deras anspråk på lika anseende och rang liksom de ägde jämn god makt med krönte och salfvade herrar. Också är det just Hansans och norra Italiens städer, hvilka icke blott upptagit de första värkliga vapnen, utan äfven försett dessa med fullständig ridderlig utstyrsel, långt rikare än deras mindre sjelfständiga likar i andra länder äga. Vanligen utgöres städernas vapen endast af sköld, stundom därtill uppburen af sköldhållare. Hamburg, Bremen, Strassburg o. s. v. föra ännu i dag som är den ridderliga hjälmen med alt hvad till densamma hör; Venezia för sin dogekrona (härtiglig), Genova konungakrona, Amsterdam furstekrona.

Så högt i storhet i egna och andras ögon hunno aldrig Nordens städer, trots det att flere af dem ju nog samt spelat sin sjelfständiga lysande rol i häfderna. Det kan synas tvifvelaktigt huruvida de värkligen någonsin förrän i nyaste tid ägt hvad man i egentlig mening kan kalla vapen. Den viktiga rol, som beseglandet af urkunder och bevis ännu spelade under hela medeltiden, då konsten att skrifva var så föga utbredd, gjorde väl att de flesta städer redan då ägde och brukade konstfullt arbetade och sirade „signet“ och „klämmor“, men få af dem hafva den rent heraldiska karaktär, som genomgår riddares och svenners sigill samt utländska städers och potentaters. Liksom stift och härad, gillen och menigheter vanligen förseglade sina skrifter och tillhörigheter med bilden af det helgon, under

hvars särskilda hägn de stodo, hafva äfven flere städer sina sigill helt enkelt prydda med en framställning af t. ex. St. Olof (Norrköping, Torshälla), St. Brita (Vadstena) eller St. Erik (Stockholm); ofta sirades vaxaftrycken med bilden af den borg, som gaf staden skydd (Stockholm, Kalmar) eller den domkyrka, vid hvars högtider menigheten samlades att torgföra sina varor (Lund, Skara); allra vanligast är dock att signetet inneslöt helt rätt och slätt begynnelsebokstafven i stadens namn (Gäfle, Åbo, Västerås (Väster-aros), Ulfaby), stundom beledsagande en rent heraldisk figur, såsom t. ex. örnen (Arboga), korset (Köping); kors, beledsagade af en fyra gånger upprepade bokstaf förekomma äfven (Sölvesborg, Raumo). Ofta beledsagas åter den i vapnet förekommande bokstafven af mer eller mindre heraldiska sidofigurer, liljor (Åbo), rosor (Västerås), eller kronor (Wiborg). Ofta nog afbildas emellertid de heraldiska emblemen äfven där de finnas ensamma icke i sköld, och ingen skriftlig uppteckning har bevarat minnet af att en stads vapenmärke, utfördt t. ex. i färg eller skulptur, skulle här uppe i Norden användts att pryda, vare sig vid fester och upptåg eller på krigståg; knapt nog torde de någonsin anbrakts på byggnader och minnesstenar. Flere gamla städer i Skandinavien om än icke inom Finland, föra likväl signetmärken, hvilka otvetydigt gifva tillkänna inflytelser från söder samt äga en rent heraldisk karaktär. Det från Visbymyntens bekanta segerlammet, Upsala stads leopard, Revels tre leoparder lära härom vittne. Ju mera tydligt den heraldiska typen träder fram, dess mera säkert har bilden gått oförändrad fram genom tiderna och vuxit in i det allmänna medvetandet; ju mindre den från början varit något särskildt utmärkande, desto mindre har den trotsat

glömskan, desto oftare har den växlat och gifvit plats för nya idéer.

Det nationella konungadömets upprättande med Gustaf Wasa bildar på sätt och vis epok äfven i heraldikens historia, isynnerhet genom de ordnande principer, som nu gjorde sig gällande äfven på detta område. Särskildt var det konung Gustafs i alla ridderliga idrotter förfarne söner, som med ifver kastade sig på vapenkonsten, icke minst för att förläna sina hof den tvetydiga glansen af nya kronor och sköldmärken med åtföljande titlar, hvilken i så ymnigt mått omstrålade deras grannar och bröder, dussinfurstarne i det söndersplittrade Tyskland. Kändt är att konung Johan III med namn af grefskap och härtigdömen utstyrde de gamla folklanden samt gaf dem deras till våra dagar kvarlevande vapen, inför hvilka de helgonbilder, med hvilka dessa områdens sigill fordom utmärktes, fullkomligt sjönko i glömska. Denna reformerande verksamhet utsträcktes dock i allmänhet icke till de numera såsom „stadsvapen“ betecknade bilderna i stadssigillen. Sålunda bibehöllo af Finlands medeltidsstäder fem, nämligen Åbo, Nådendal, Raumo, Borgå och Viborg, sina gamla märken oförändrade samtidigt som dessa också här småningom i allmänna medvetandet fingo namn och heder af vapen, hvilket de dock från heraldisk synpunkt näppeligen alla skulle förtjänat. En af städerna, Ulfsby, erhöi däremot jämte namnet Björneborg ett på detta syftande vapen. Numera blef det nämligen vanligt att ett sådant redan i fundationsbrevet förlänades hvarje nyanlagd stad, „eftersom ingen stad är utan han hafver sitt vissa stadsmärke“ såsom det vanligen lydde på Gustaf Adolf och Kristinas tider.

„Stadsmärket“ utgör ett slags öfvergångsform från medeltida föreställningar till hvad man i våra dagar menar

med „stadsvapen“. I stort antal utdelades dylika under Carl IX:s, Gustaf Adolfs och Kristinas regeringar, under hvilka så många städer nyanlades. Stadsmärket utgör en efter heraldikens regler stiliserad bildlik framställning, afsedd främst att nytjas i sigill och hallstämplar m. m., samt symboliserande antingen staden eller dess namn, dess handel, näringar och handteringar eller väntade framtida utveckling, någon gång flere dylika moment samtidigt. Borgar, fartyg, ankare, fiskar, hyttor och städ, tjärtunnor, träd, t. o. m. ullsaxar o. s. v. förekomma i denna nya vapenkonst. Mycket sällan och troligen då utan vidare afsikt sättas dock dessa ofta stilenligt nog utförda attribut i sköld, en enda gång hvad Finland angår nämnas uttryckligen färger. Då detta skedde, i fundations-brevet för „Nye Helsingfors“ dat. Köping den 2 okt. 1639, höll feodaltidens föreställning om verkliga stadsvapen på grund af då inträdda säregna förhållanden sitt efterborna inträde i vårt land.

De dåtida stora förläningarnas innehafvare, i regeln främst grefvarne, erhöilo nämligen rätt att inom sina skatteområden anlägga nya städer, och gáfvo då vanligen af „höggreffuelig“ maktfullkomlighet dessa vapen, hvilka antingen ingingo såsom sidofält uti deras egna ättevapen eller med dessa förenades, symboliserande den höghetsrätt vapenherren hade öfver dessa orter. Sådana stadsvapen förekomma i massa, och brukas ofta ännu i dag, ehuru reduktionens nit stundom utsträkte sig ända till att utplåna äfven dessa minnen af de engång så mäktige stormännens betydelse och härlighet. Brahestads vapen ingår sålunda som sidofält i ätten Brahes, Nystads vapen i ätten Wasaborgs sköld; från andra sidan Bottenhafvet kunna jemväl talrika exempel anföras. Men t. ex. Lidköpings vapen, som under storhetstiden utgjordes af ett fält ur ätten De la Gar-

dies sköldemärke, utbyttes på Carl XI:s uttryckliga befallning mot den i stadens medeltidssigill förekommande bilden af St. Lars.

Sådana stadsvapen hafva naturligtvis blagon och utstyrsel efter heraldikens alla regler. Och då föreställningen härom blef mera utredd, begynte man på samma sätt sira och framställa äfven de gamla „stadsmärken“ som funnos från tidigare skeden. Det är därför det stora flertalet af stadsvapen, hvilka man numera enligt hvad som redan på slutet af 1600 talet blef regel alltid afbildar i sköld, *hafva endast på häfd grundade färger*, som ofta dock äro mycket växlande och omöjliga att fastställa. Endast de nyare vapnen hafva bestämda fält och färger, ehuru de, synnerligen efter 1809, äro frukten af en rent af orimlig heraldisk urartning.

Hvad de svenska och finska stadsvapnens öfriga utstyrsel beträffar, har den aldrig i egentlig mening utgjorts af annat än möjligen krona öfver skölden. Under de stora herrarnes tider, då staden såsom redan antydts vanligen var hufvudort i ett grefskap eller friherrskap, ställdes stundom en grefflig eller friherrlig krona öfver skölden ¹⁾. Sköldhållare ²⁾ och måhända hjälmar ³⁾ hafva väl någon gång förekommit i mera konstnärligt utförda framställningar, men hafva då äfven varit fullkomligt godtyckligt tillsatta; långvarig häfd kan i intet sådant fall åberopas. Devis förekommer veterligen endast kring Björneborgs stads vapen.

Det egentliga vore väl därför att afbilda våra stadsvapen med en enkel sköld, endast med den omvex-

¹⁾ Jfr. Fig. 8. 18.

²⁾ Jfr. texten för Nyslott.

³⁾ Jfr. Fig. 2.

ling olika stilarter samt större eller mindre prydlighet i utförandet betinga. På senare tid har det visserligen blifvit ganska vanligt att enligt franskt och italienskt bruk förse dessa sköldar med den s. k. murkronan, hvars första urtyp torde vara den kastilianska konungakronan. Men då detta bruk ännu icke kan sägas hafva vunnit häfd, och dessutom är föga betecknande för våra i de flesta fall öppna, obefästade handelsplatser, bör det icke rekommenderas till efterföljd, så mycket mer som det härleder sig från den för heraldiken förhatliga rococo-stilen. Skall stadsvapnet förseas med krona bör denna därför enligt hvad ofvan framhållits vara den svenska grefvekronan, — antingen i dess äldre form, kronring med 4 blad (3 synliga) och 4 perlor (2 synliga): den nu såkallade adeliga eller hjälmkronan, — eller i den nyare formen med kronring och 8 blad (5 synliga).

Den förnämsta källan till kunskap om våra stadsvapen utgör den serie af sigillaftryck, som i de flesta fall i oafbruten följd från början af 1600-talet bevarats under städernas till Åbo hofrätt inlämnade *domböcker*; samlingen af *riksdagsbeslut* och *riksdagsfullmakter* å kongl. Riksarkivet i Stockholm innesluter en myckenhet värdefulla bidrag till seriens kompletterande. *Medeltidsbrefvens* vaxaftryck för de gamla städerna samt *fundationsbrefvens* noggranna beskrifningar för de nyare ansluta sig härtill. Särskildt upplysande äro, med reservation begagnade, uppgifterna i *Organisations komiténs för Viborgs län handlingar*, samt de af resp. *Magistrater samlade uppgifter* i hithörande ämnen, hvilka i tiden infordrades af kejs. Senaten vid handläggningen af den i början af 1860-talet väkta, sedermera oafgjorda frågan om en revision af samtliga stadsva-

pen¹⁾; äfven Statsarkivets samling af de i bruk varande stadssigillen har blifvit rådfrågad. Dahlbergs „Suecia antiqua“ och Gyldéns kartverk innehålla ett par afbildningar af värde. Wexionius- Gyldenstolpes „Epitome descriptionis Fenningiae etc.“ samt Tunelds geografi m. fl. äldre arbeten innehålla beskrifningar på flere stadsvapen. Härjämte står utgifvaren hos *Statsarkivarien D:r R. Hausen* i tacksamhetsskuld för flere af sina uppgifter, samt för meddelandet af teckningar tagna från handlingar i svenska Riksarkivet. Äfven hafva råd och upplysningar välvilligt meddelats af Hrr d:r G. A. Fontell och d:r C. von Bonsdorff.

I efterföljande historiker redogöras i närmare detalj för de enskilda stadsvapnens ursprung och för de förändringar de undergått.

Björneborg.

Denna stad, det gamla Ulfsby, brukade under medeltiden ett sigill, afbildadt i Hist. Arkisto, tom. IV, tab. II, 2. Kändt redan från 1419 den 17 april, och vidhängande ett i Arvidssons Handlingar II pag. 47 aftrykt pergamentsbref samt bärande omskriften „S: CIVITATIS WLPSBYCENSIS:“ brukades detta sigill under domböcker och afhandlingar ända till medlet af 1600 talet²⁾, således långt efter det staden 1558 på härtig Johans befallning flyttades till Björneborgs kungsgårds ägor samt erhöi dennas namn. Samtidigt härmed måste staden dock hafva erhållit det vapen, som afbildas i sigillet fig. 1, och som förekommer bland annat under de flesta af 1620 talets domböcker.

¹⁾ Brefakten ⁵⁶¹/₅₃ A. K. ³/₃ 1861 samt Brefakten ⁵⁶²/₅₃ K. E. ⁶²/₃₅ 1860.

²⁾ t. ex. riksdagarna 1600, 1602 och 1610, domböcker på 1620 och 1630 talen.

Det visar inom omskriften „Biorneborgh“ tvänne öfver hvarandra satta sköldar, den nedre, större, med initialerna B. S. S. (Björneborgs stads sigill), den öfre med ett framvändt björnhufvud; rundt kring sigillkanten löper Johans devis: „DEVS PROTECTOR NOSTER“, hvilken med bestämdhet tyder på vapnets ursprung från denne herres tid. Detta sigill brukades under hela 1600-talet ända tils domböckerna 1712 före ofreden upphöra. Därefter följer under stadens alla handlingar ett mindre, redan under saköreslängderna 1711 och 1712 användt sigill, ytterligt tarfligt till utförandet (fig. 2). Detta sigill visar inom omskrift: „BIORNEBORGZ STADZ MINDRE SIGILL“ i sköld med hjälm en upprest half björn.

I senare tider hafva härjämte flere olika vapenbilder utan ringaste stöd i häfd eller urkund omväxlat i stadens sigill. Det prydligaste af dem framställer en sköld af deladt fält (blått och guld?), i det öfre ett rådhus (borg?), i det nedre en upprest björn, samt torde datera sig från förra hälften af detta århundrade. Vid stadsfullmäktigeinstitutionens införande upptogs på grund af stridiga uppgifter i denna korporations sigill en upprest (hel) svart björn i gyllene fält. Ytterligare finnes ett sigill, antagligen från 1700-talet, samt utan all heraldisk karaktär, i hvilket framställes en framför en borg, en kyrka, eller ett rådhus hopkrupen, liggande björn.

Af det ofvan anförda bör utan vidare framgå, att det obestridliga företrädet bland alla dessa framställningar tillhör vapnet med björnhufvudet, såsom varande älst och mest heraldiskt. Då fältets färg emot det enligt vanliga regler svarta björnhufvudet bör vara guld eller silfver, samt häfd icke kan åberopas, torde den hälst böra bestämmas till guld, emedan ett sådant fält förekommer jämväl i

det påtagligen beslätade Satakunda eller Norrfinnevapnet, samt dessutom i ofvan omtalade stadsfullmäktige-sigill. Med däraf följande bibestämmingar blasoneras vapnet altså :

i sköld af fält i guld ett svart framvändt björnhufvud, krönt, krona och tunga röda. Devis: Deus protector noster.

Borgå.

Det sigill, fig. 3, som bärande omskriften „SIGILLVM CIVITATIS IN BORGHA :“ är vidfästadt denna stads domböcker från och med år 1622 samt dessutom förekommer under 1607 års riksdagsbeslut, äger liksom själfva staden påtagligen anor från medeltiden. Vapenbilden, som att märka är stäld i sköld, framställer ett eldstål, en figur, som dock måhända endast uppkommit genom förändring af första bokstafven i stadens namn. Samma eller liknande sigill hafva sedan allt framgent brukats. Enligt gammal häfd ¹⁾ skall vapnet blasoneras :

i sköld af blått fält ett eldstål, högerriktadt.

Den längesedan från Finlands karta utplånade staden *Brahea*, anlagd af Per Brahe invid Pielis sjö i det dåvarande friherreskapet Kajana, erhöi antagligen äfven af honom det sigill, som här afbildats (fig. 4). Inom omskriften: „SIGILL. CIVIT. BRAHEAE. BRAHE. COM. W.“ synes en jägare, beväpnad efter tidens sätt med båge, svärd och knif, och försedd med en jaktväska, samt stående på skidor; dräk-

¹⁾ Skraffering å nyare sigill och stampar, brandkårsfanan.

ten utgöres af en lång veckad rock eller blus med bälte om lifvet och „pjeksor“ korsvis knutna om vaden. Detta sigill, som bär årtalet 1669 och torde vara märkligt nog i etnografiskt hänseende, förekommer under stadens domböcker från och med detta år.

Brahestad.

Denna stad anlades 1651 af Per Brahe i hans friherreskap Kajana. Dess första sigill (fig. 5), vidhäftadt domböckerna 1659—1672, visar inom omskrift: „SIGILLVM CIVITATIS BRAHE“ en sadlad häst, stående på mark, på hvilken synes en bikupa. Ett senare sigill (fig. 6), första gången användt under 1673 års dombok, visar däremot vapenbilden i det andra (och tredje) sidofältet i det grefliga Brahevapnet, en beväpnad ryttare med lyftad lans, — här dock med tillägg af den redan nämnda bikupan. Det torde vara gifvet att stadens vapen omkring 1670 blifvit sålunda „förbättradt“, så mycket mer som det äldre sigillet, hvilket ånyo användes efter år 1697, från denna tid framträder med en å den gamla stampen tillsatt ryttare, efteråt ingraverad öfver hästen i sigillet fig. 5, såsom alldeles tydligt vid närmare granskning af aftrycket framgår. Urkunder äger staden ej, men med ledning af grefvevapnet blasone-ras skölden:

i rödt fält på grön mark, hvarå synes en gyllene bikupa, en beväpnad ryttare med lans och fjäderbuske, ridande en silfver häst med blått täcke.

Ekenäs.

Stadens gamla sigill, fig. 7, aftryckt under alla dess kända handlingar ända från slutet af 1500-talet ¹⁾, framställer inom omskrift: „ECKENES STAT“, en ek, starkt stiliserad, med rot och trenne ållon. Om detta stadsmärke nämnes visserligen intet i Gustaf Vasas privilegier af den 15 dec. 1546 eller följande konfirmationer m. m., men dess ålder och utförande gifva det i alla fall ett afgjordt företräde framför det nyare, hvilket ingår i stadens sigill af år 1753 ²⁾. I dettas många och omotiverade tillsatser framstår hela den otyglade frihet med hvilken dylika „förbättringar“ den tiden blefvo gjorda, där gravörens fantasi räckte till och vederbörandes goda minne icke fattades. Dessa fullkomligt oheraldiska motiv skola, enligt Eric Bergmans kända dissertation „framställa staden och dess näring“: en udde, bevuxen med en ek och planterad med en humlegård, utskjutande i ett vatten, öfver hvilket, „längre bort“, seglar ett fartyg, medan tvenne män i en båt, — på närmare håll, — vitja fiskbragder. Redan denna framställnings ringa ålder gör att den utan vidare måste vika för det gamla sigillet, hvarför stadens vapen blasoneras:

i sköld af silfver fält en grön ek med stam och rot af naturlig färg, kronan belagd med tre gyllene ållon, 2, 1.

¹⁾ Under 1597 års trohetsförsäkran förekommer ett stadssigill med samma vapenbild som sigillet fig. 7; omskriften kan dock icke skönjas på aftrycket, som är för otydligt för att här kunna efterbildas.

²⁾ Fig. 8: „EKENAES STADS SIGILL ANNO CHRISTI 1753“.

Fredrikshamn.

Den gamla staden Vekkelax, hvars anläggningsår af en del historieskrifvare uppgifvits vara 1632, förekommer första gången i urkunderna 1656. Domboken af år 1660 förvarar dess äldsta sigill (fig. 9), hvilket inom omskriften „SIGILLUM CIVITATIS WECKEL — —“ visar bilden af en man, stående på en strand samt ur ett vatten uppmetande en lax, — en naiv allusion på namnet Vekkelax. I följande års handlingar förekommer däremot ett nytt sigill (fig. 10), hvilket inom omskrift: „SIGILLVM CIVITATIS WEKELAXENSIS ANNO 1660“ visar en båt under en krona, samt stående i ett vatten, — således alldeles samma vapen, som redan 1639 blifvit Helsingfors stad förlänadt (se nedan). Då staden efter freden i Nystad erhöll sitt nya namn Fredrikshamn, var det måhända denna likhet som föranledde regeringen att därjämte 1723 tilldela densamma ett nytt vapen (sigillet fig. 11. med omskriften: „SIGILLVM CIVITATIS FRIEDRICHSHAMBNENSIS“); enligt å sigillet ¹⁾ utsatt skraffering utgjordes detta af en silfver ström under ett med kunglig krona krönt F i blått fält. Detta vapen fortfor staden att bruka tils den genom freden i Åbo öfvergick till Ryssland, hvarefter samma vapen 1745 af svenska regeringen tilldelades den nyanlagda staden *Degerby*, som dock senare med namnet *Lovisa* erhöll nytt vapen ²⁾. I Fredrikshamns sigill

¹⁾ Domboken 1724. Tre nya förslag uppgjordes, förmodligen af Magistraten, hvilka samtliga i blått fält visa: 1:o en ström bjälkevis, beledsagad en chef af ett krönt F, en point af tre sädesax på en kulle. 2:o båt i ett vatten under krönt F. 3:o krönt F öfver ström bjälkevis; alla kronor kungliga.

²⁾ Degerby domböcker. Lovisa stads vapen utgöres af en gylene sköld med blå chef; å chefen korsade en sautoir två uppvända kanoner; nedanför ett upprest svart ankare.

åter upptogs däremot, enligt uppgift „på Generallieutenanten von Campenhausens hemställen¹⁾, det gamla vapnet från tiden före 1723, dock med bibehållande af den kongl. kronan²⁾. Staden äger sålunda trenne olika, fullt historiskt berättigade sigill. Med bibehållande för öfrigt af 1723 års på stadens namn syftande vapen blasoneras skölden med återupptagande af den 1744 tillkomna båten:

i sköld af blått fält under ett med kongl. krona krönt F en gyllene båt på bjälkevis lagd silfver ström.

Gamla Karleby.

Privilegiebrevet af den 7 sept. 1620, som åtföljes af teckning (fig. 12), lyder med afseende å tillämpliga delar:

„Vij Gustaf Adolf etc. — giöre witterligitt — — till thet andra: Dernäst efter the och framdeles, såsom uthi andre Städher brukeligit är, deres fälte domar, Contracter, Fulmacher, Pass och andre Certificacier der så behöfwes måste med Stadzens Inseg:er bekräfta. Derföre gifvie wij däm till Stadzmärke uthi deres Stadz Signete till att föra och bruka En Brinnande Tiäru tunna med tre Eldzflamnor uthur sprundet och Bådhe Bottnarna, effter som sjelfua afrijtningen uthvisar“. — — Detta „stadzmärke“ har oförändradt blifvit brukadt uti stadens alla sigill och stampar ända till våra dagar. Blasoneringen lyder:

i fält af guld en liggande tjärtunna med röda eldsflamnor ur sprundet och båda bottnarna.

¹⁾ Organisationskomiténs handlingar.

²⁾ Detta sigill säges 1744, den 14 jan., samt ytterligare 1788 hafva blifvit stadfästadt (Magistratens uppgifter 1860). — Anmärkas bör att åtskilliga nyare sigill, oegentligt nog. visa kejsrerlig (storfurstlig?) krona.

Helsingfors.

Det gamla af Gustaf Wasa anlagda Helsingfors ägde ett sigill (fig. 11), hvilket inom omskriften „S[IGILLUM] HELSINGFORS[IAE]“ visade en sköld, hvori framställes en uppstigande till höger böjd gäddestjärt, „dimidia esocis cauda“ enligt Wexionius-Gyldenstolpe. Detta gamla ganska väl utförda sigill förekommer å riksdagsbesluten af 1602, 1605, 1607, 1609 o. s. v., samt under stadens domböcker från 1625 ända till 1644, ehuru staden, som enligt konungabref af den 2 okt. 1639 flyttades till sin nuvarande plats, samtidigt erhöill nytt vapen, enligt följande utdrag ur fundationsakten:

„Wij Christina, Sweriges, Göthes och Wendes drottning, Storfurstinna af Finland, etc. etc. etc. — — giöre witterligitt: — — till det andra: Efter det att framdeles, såsom uti andra städer brukeligitt, deras fälte domar, Contracter, Fullmacher, Pasz och andra Certificazer (när så behöfues) måste med stadens insegel bekräftas: Derför gifve Wij dem till Stadssecret och insegell att föra och bruka en Båth, stående uti en Fårss, derofvanpå en förgylt krona uti blått Fieldh“. — —

Första gången förekommer detta vapen användt uti det stadssigill, som är aftryckt under 1645 års dombok och sista gången är anbrakt under domboken 1747 (fig. 14); båten, som därstädes afbildas med tvänne lika stäfvar¹⁾ i en s. k. ström, förekommer i senare tiders sigill vanligen och rätteligen i ett till sköldfoten nående vatten²⁾, samt torde alltid såsom naturligt är hafva afbildats i guld, där bla-

¹⁾ Den vanliga heraldiska båtformen, jfr Bååt- och Bonde-vapnen m. fl.

²⁾ Domboken 1749.

sonering kommit i fråga. För öfrigt lämnar vapenbrevet, som enligt hvad ofvan anmärkts är märkligt på grund af att däri första gången fältets färg blifvit angifven, all erforderlig ledning; Helsingfors stads vapen är således:

en sköld af blått fält; däri ur ett till sköldfoten nående silfver vatten en gyllene båt med lika stäfvar, en chef beledsagad af en (adelig) krona.

Jakobstad.

År 1653 lät fältmarskalken Jakob De la Gardies enka, den ryktbara grefvinnan Ebba Brahe genom sin förvaltare Henrik Tavast i Pedersöre socken, som då innehades i förläning af greffliga ätten De la Gardie, anlägga en stad, hvilken sedermera till hennes affidne makes minne erhöll namnet Jakobstad. Samtidigt erhöll denna stad rätt att i sitt sigill som vapen begagna det tredje (och sjunde) fältet ¹⁾ i den greffliga ättens sköldemärke (ingår jämväl som andra och tredje fält i ättens friherrevapen). Detta vapen, begagnadt ännu i dag som är, ehuru enligt Magistratens uppgift af år 1860 med oriktiga färger, ingår i stadens äldsta, konstnärligt utförda sigill af år 1651 (fig. 15).

Enligt grefvebrevet bör vapnet blasoneras:

i sköld af gyllene fält ur ett blått vatten ett rött kreneleradt borgtorn, ur hvilket uppstiger ett krönt, svärdförande, blått, rödbeväradt lejon.

¹⁾ 2 (och 8) fältet utgjorde vapen för Lidköping i Sverige ända till reduktionen, 3 (och 5) fältet är vapen för Arensburg på Ösel.

Kajana.

Kajana eller Kajaneborgs stads älsta sigill förekommer första gången anbrakt under dombokon af år 1660, samt var sedermera i bruk ända till stora ofreden. Afbildadt fig. 16, visar det inom omskrift: „SIGILLVM CIVITATIS CAJANAE“ en borg med fyra torn i en bjälkevis flytande ström, ofvan hvilken läses: „PET. BRAHE“, nedan „CHRIST“. C. S. B. (comitissa Brahe). Stadens senare sigill, hvilket ännu brukas, framställer enligt fig. 17 jämväl dess gamla borg, stående midt i den strida forsen. Enligt omskriften härleder sig detta sigill från år 1727, men är såväl till motiv som utförande i heraldiskt afseende det äldre sigillet betydligt underlägset, hvarför detta senare äfven blifvit lagdt till grund för vapnet, som visar:

i sköld af silfver fält bjälkevis en blå ström, belagd med en gyllene borg med fyra torn.

Kexholm.

Stadens båda äldre sigill (figg. 18 och 19), — af hvilka det ena från år 1646 inom omskrift: „KEXHOLMS STADZ SIGNET“ under friherrekrona visar Kexholms läns gamla vapen, en borg med tre torn, mellan dem två flygande fyrbollar, det andra, från år 1648, samma borg under kunglig krona samt uppstigande ur den jämväl i länsvapnet ofta förekommande strömmen, — kommo under tidsperioden 1721—1811 ur bruk. Redan i detta tidskiftes början upptogs antagligen på grund af kejsrerlig befallning i stadsigillet det vapen som ingår i sigillet fig. 20 och som enligt tämligen sväfvande uppgifter¹⁾ skall hafva erhållit

¹⁾ I ofvan omtalade Senatshandlingar 1860—61.

högsta stadfästelse 1788. Emellertid uppgifver Magistraten i bref af den ¹⁹/₃₁ mars 1812 till den då arbetande Organisationskomitén för Viborgs län¹⁾, att alla handlingar rörande stadsvapnet voro förkomna, hvaremot detta beskrives på följande sätt:

„Sköldemärket är afdelt i twenne fäldt, det öfversta är blådt uti hvilket 2 armar i guld harnesk med swärdt. Den nedra afdelningen är röd, och en trana stående på berg håller i vänstra klon en sten, utwisar förmodeligen waksamheten“.

Samma färgteckning ingår enligt skrafferingen i vapnet fig. 20, som jämväl i öfrigt öfverensstämmer med ofvanstående beskrifning, utom att tranan icke „står på berg“ utan mera heraldiskt fritt i fältet. Det vapen staden för närvarande brukar bör därför blasoneras:

sköld fördelt af blått och rödt; i öfre fältet två mot hvarandra riktade, svärdförande, guldbeväpnade armar; i nedre fältet en silfver trana med en blå sten i upplyftad fot.

Kristinestad.

I stadens fundationsbref beskrives vapnet som följer:

„Wij Christina etc. — — Giöre vitterligitt — — Till dedh andra: Alldenstundh ingen Stadh ähr uthan han hafuer sitt viste Insegell, där medh Bårgmester och Råd måste, som i flere städer brukeligitt ähr, deres fälte dommar, Contracter, Fullmacher och bref, när så behöfues, stadfästa och bekräfta. Ty Confirmere och Unne Wij be:te vår stadh Christina Uthij sijt Insegell att föra och bruka en Skogs-

¹⁾ Org. kom:s handl.

strand och Haffuet uthan före. — — Gifuit uppå Wårt Slått Stockholm den 7 Martij Anno 1652.

Christina.

I Wijnblad“.

„CHRISTINAESTADZ SECRET“, vidfogadt domboken af år 1653 (fig. 23), visar det heraldiska utförandet af den kungliga bestämmelsen. Detta originella och särdeles prydliga stadsmärke begagnades under hela 1600-talet, samt förekommer ännu i ett efter stora ofredens tider nygraveradt sigill¹⁾, där dock de i det äldre tydligt framträdande granarna blifvit utbytta emot ekar (eller björkar). Genom ett egendomligt misstag synes dock detta vapen hafva kommit ur bruk redan kort därefter; för första gången användes som stadssigill den fig. 21 afbildade stampen i aftryck under domboken af år 1723. Detta sigill visar en gående leopard, samt är försedt med omskriften „CHRISTINE STAD 1699“, i afskärningen „D. E.“; mer eller mindre noggranna efterbildningar förekomma i flere nyare sigill, samt stadens forna hallstämpel. Någon urkund för detta vapen kan däremot icke åberopas; detta så mycket mindre, som den ursprungliga stampen helt säkert aldrig varit afsedd att brukas af Borgmästare och Råd, utan utgjort stadens *tullstämpel*²⁾. Det har icke tillsvidare lyckats författaren att utreda, huruvida såsom antagligt är ett alldeles likadant tullstämpel på denna tid nyttjats i alla Sveriges städer. Ett dylikt användes åtminstone af „stora sjötullen“ i Göteborg³⁾; en afbildning däraf förekommer i W. Bergs „Samlingar till

1) Domboken 1722.

2) I heraldiken utmärker leoparden vaksamhet, skarpsynthet.

3) I Kristinestad kunde naturligtvis blott „lilla tullen“ komma i fråga.

Göteborgs historia“, sid. 145, fig. 40. Det kan icke vara blott en tillfällighet att detta sigill såväl till vapenbilden, storleken och hela utförandet, som äfven till omskrift och åratal, „GÖTEBORGS STAD 1699. D. E.“, öfverensstämmer med det fig. 21 afbildade från Kristinestad.

Den uppenbara förväxling, som sålunda ägt rum härleder sig påtagligen från den närmaste tiden efter stora ofreden, under hvars hvälfningar den älsta sigillstampen måtte hafva gått förlorad. Enligt fundationsbrevet eller efter aftrycken under äldre domböcker förfärdigades då ett nytt sigill, det 1722 använda, hvilket emellertid fick vika då den gamla tullstämpeln, som troligen ansågs för det förkomna stadssigillet, kom till rätta. Redan på grund af omskriften, som icke uttryckligen upptar det annars vanliga „Kristinestads sigill“ eller „Kristinestads secret“, hade man dock kunnat inse att detta icke var riktigt. Säkert är sålunda att staden aldrig lagligen erhållit annat vapen än det i fundationsbrevet beskrifna, hvilket med tillämpning af vanliga heraldiska regler blasoneras:

en sköld, klufven genom vågskura af silfver och blått, det första fältet belagdt med elfva gröna granar, 3, 3, 3, 2.

I det grefliga ätten Oxenstierna af Croneborg tillhöriga grefskapet *Kronoborg*, skulle en lika benämd stad anläggas. Huruvida därmed gått i värkställighet är outredt, ej håller hafva handlingarna bevarat något sigillaftryck från den åter inom kort försvunna orten ¹⁾

¹⁾ Grefliga ätten Oxenstierna af Croneborg förde i vapnets andra och tredje sidofält, (samt å tredje hjälmen) i silfver en röd borg med tvänne krenelerade torn, brinnande med gyllene låga, ofvan hvilken en krona, tydligen afseende Kronoborg („Croneborg“).

Ny-Karleby.

I stadens privilegier af den 7 sept. 1620 beskrifves stadsvapnet med bifogande af teckning på följande sätt:

„Wij Gustaff Adolph etc. — — Giöre witterligitt: — — 2:o Dernäst effter dee och framdeles, såsom uthij andra städer brukeligitt är, deres fälte Domar, Contracter, Fullmacher, Pass och andre Certificationer, der så behöfues, måste med Stadzens Insigle bekräfta: Derföre gifwe wij dem till Stadzmerckie uthij deres Stadzsignete till att bruka En brinnande tjärutunna medh tre Eldzflämmor uthur den öfre bothnen och på bådhe Sijdhor, effter som sielfva afritningen uthwijsar“. — —

Stadens alla sigill hafva troget följt denna ännu bevarade urkund, hvarför vapnet (jfr fig. 24) blasoneras:

en sköld af fält i guld, däri upprest en tjärutunna med röda lågor ur öfre bottnen samt från båda sidorna.

Nyslott.

Denna stads älsta sigill, fig. 25, förekommer i otydligt aftryck under 1680 års riksdagsfullmakt, hvarest staden bär benämningen „Savolax Nystad“; i ännu mera otillfredsställande skick är detta sigill bevaradt under riksdagsbesluten af 1675 („Savolax Nyslott“) och 1680¹⁾. Vapenbilden är i detta sigill densamma som för hela landskapet, en högervänd uppspänd båge med pil balkvis. På denna grund måhända ansedt olämpligt råkade vapnet under 1700-talets hvälfningar i förgätenhet, och stadsvapnet säges i ett i Organisationskomiténs handlingar intaget bref, underteck-

¹⁾ Stadens samtliga domböcker från 1600- och början af 1700-talet äro förstörda.

nadt „J. Baumgarten ^{9/21} april 1812“, utgöra „en borg i silfverfält, inom en lagerkrans eller buren af tvenne sköldhållare“. Denna vapenform, som antagligen daterar sig redan från 1700-talets början, har sedan dessa tider häfden för sig, ehuru den uppträder med något växlande attribut, — utom „lagerkransen“ eller „sköldhållarene“ på senaste tid vanligen med Karelens vapen, de två armarna, tillagdt i chef, hvilket är en uppenbar orimlighet, då staden är landskapet Savolax historiska hufvudort. Liksom det nyare Kexholmsvapnet och af samma orsaker synes detta vapen, borgen med de tre tornen och den stora bastionen, böra bibehållas; i ett flertal sigill varsnas öfver borgens inkörsport en sköld ¹⁾, i hvilken lämpligen det gamla sigillet, Savolaxvapnet, kunde intagas. Nyslotts vapen blasoneras sålunda:

i sköld af silfver fält ur ett blått vatten en borg med tre torn; öfver den öppna porten en mindre sköld af svart fält; däri en uppspänd högeruppvänd båge af silfver med påsatt balkvis uppvänd gyllene pil.

Nystad (Vasaborg).

Stadens privilegiebref af den 17 april 1617 innehåller följande stadgande om stadsvapnet:

„Wij Gustaf Adolph etc. — — Veele wij och härmed fullkomligen tillstå, att Borgmestare och Rådmän i denna vår stadh, Nystadh, skola i alla måtto niutha och bruka Sveriges stadz lag och rätt, så frijt och obehindrat, som andre våre städer dem niutha och hafua, och sjelfue lag-

¹⁾ Dylika sköldar med särskild vapenbild förekomma mycket ofta i stadsvapen hvilka framställa borgar, murar eller dylikt; ofta förekomma dylika små vapenbilder äfven i dessas portöppningar.

boken bättre uttrycker. Såsom och på dedh de, så väll som förb:de våre städer måge haffue deras eigit Stadz inse-gell, så haffue wij nådigest dem effterlåtitt att de uthi samma insegel må föra två Geddor med uppända hufvudt och nedervända stjertar“. — —

Fullkomligt öfverensstämmande med denna beskrifning är stadens ännu brukade sigill af år 1617 (fig. 26). Någon förändring undergick stadsvapnet icke då staden 1646 den 20 aug. jämte kringliggande landsort¹⁾ såsom grefskap för-länades åt Gustaf Adolfs illegitime son, öfverste Gustaf Gustafsson, grefve „af Vasaborg“. Staden som härefter er-höll namnet *Vasaborg*, fortfor att bruka sitt gamla sigill, och dess vapen, med en mellan fiskarnas hufvuden tillsatt gyllene (adelig) krona, intogs i det greffliga sköldemärkets första och tredje sidofält; fiskarna äro blå, fältet af silf-ver²⁾.

I enlighet med det svenska grefvebrevet samt Tunelds geografi bör stadsvapnet blasoneras:

I sköld af silfver fält två uppvända blå gäddor, rygg mot rygg, beväring röd.

¹⁾ Nykyrka socken, inom hvars område staden anlades, kallades under 1600-talet vanligen „Kalais“, ett namn som troligen till en början äfven öfvergick på staden, och möjligen föranledt dess vapen.

²⁾ Jämväl i den riksgreffliga ätten von Strahlenheim-Wasaborgs vapen af år 1706 ingår Nystadsvapnet, ehuru själfva fältet här är af guld. — Anmärkas bör slutligen, att den bekanta Margaretha Cabeljau, grefve Vasaborgs moder, tillhörde en sedan 1400-talet bekant adelig ätt från Flandern, sedermera 1652 naturaliserad i Sverige och under N:o 555 introducerad på riddarhuset, hvilken från urminnes tider i vapnet förde tvänne uppvände krönte silfver fiskar i rödt fält. Huruvida detta vapen annat än genom en egendomlig händelse står i samband med Nystads eller Vasaborgs vapen kan naturligtvis ej afgöras.

Nådendal.

Stadens medeltidssigill (fig. 27) visar inom omskrift „s: civitatis: vallis: gratie:“ bokstäfverna *u g* i munkestil under en krona; originalet vidhänger ett i kongl. Riksarkivet bevaradt pergamentsbref, dateradt 1466 den 30 jan. (MCDLXVI^o torsdag för kwindelsmessedagh), samt sålunda endast ett par tiotal år yngre än Nådendals berömda kloster. Aftrycket bevittnar ett dombref om fiskevatten i Warisala by, vid hvilket dessutom hänger ytterligare ett fragmentariskt bevaradt vaxsigill, som tyckes hafva tillhört enskild person (borgmästaren?) Samma sigill är aftrykt under 1594 års trohetsförsäkran. De enkla, däri ingående initialerna för det latinska „Vallis Gratiae“ hafva sedermera oförändradt bibehållits i alla nyare sigill (fig. 28), såvida de palmkvistar o. s. v., hvarmed dessa ofta blifvit utsmyckade, måste anses för oväsentliga bihang. Då stadsvapnet veterligen icke någonsin framstälts blasoneradt, kan följande härledas ur vanliga regler:

i sköld af svart fält under rödfodrad krona *u g* af guld i munkstil.

Raumo.

Af denna gamla stads medeltidssigill förekommer det äldsta i ett välbevaradt aftryck (fig. 30) under städernas år 1594 afgifna trohetsförsäkran, samt visar inom omskrift „sigillum: civitatis: raumensi:“ ett latinskt likarmadt kors, beledsagadt af fyra *r*, 2, 2, ställda. Ett otydligt aftryck af ett sigill med fyra *R* förekommer därefter under 1605 och 1607 års riksdagsbeslut. Af dombäckernas sigill visar det äldsta (fig. 29) inom omskrift „SIGILLVM: CIVITATIS: RAVMENS:“

bostäfvorna R A V M beledsagande ett likarmadt kors. Af samtidigt förekommande ytterligare tvänne sigill, hvilka båda ännu torde vara i bruk, visar det till utförandet prydligare (fig 31) samma vapenbild i sköld inom omskriften: „SIGILLVM + CIVITATIS + RAUMENSI ANNO 1625“, som tydligen anger året för stampens förfärdigande. Af stilen att dömma helt säkert af lika ålder är det mindre sigillet, af fullkomligt enahanda typ som det nyss beskrifna och med samma omskrift, i hvilken dock årtalet 1625 är utbytt mot 1441. Detta kan dock icke betyda annat, än att detta åratal vid tiden för stampens förfärdigande af traditionen betecknats som stadens eller klostrets fundationsår, eller också ansetts angifva tiden för vapnets uppkomst, — med hvad skäl måste lämnas därhän.

Enligt urgammal sed svajar öfver Raumo stads rådhus vid högtidliga tillfällen en blå fana, afbildande stadsvapnet med gult kors och gula bokstäfver på blå grund. I enlighet härmed blasoneras vapenbilden, sådan den ingår i medeltidssigillen:

i sköld af blått fält ett gyllene kors, beledsagadt af fyra r, 2, 2, af guld i munkstil.

Sordavala.

Denna stad utgjorde hufvudort i den lika benämnda förläning, som med grefvevärdigheten år 1651 den 26 mars gafs åt den unge Gustaf Adam Banér. På denna omständighet tyder vapenbilden i stadens äldre sigill (figg. 32 och 33), det ena anbrakt under domboken af år 1690, det andra från år 1697. Vapnet visar nämligen tvänne sporrfanor eller ryttarefännikor med deras glafvenstakar korsvis satta,

alldeles lika de åtta fanor, hvilka utgöra hjälmprydnad på ätten Banérs stamvapen; dessa åter äro indelade och blasonerade som själfva skölden, i rödt fält en silfver spets från höger. — I senare tider har detta vapen, ovisst på hvad grund, blifvit försedt med ett tillägg, de båda karelska beväpnade armarna ställda på hvar sin sida om fanorna. Redan i och för sig ur heraldisk synpunkt förkastlig och smaklös är denna förändring dessutom fullkomligt oriktig ur historisk synpunkt, då Sordavala stad ligger inom Kexholms län, icke inom det västra eller s. k. svenska Karelen, hvars vapen utgjordes af de två armarna i rödt fält. Så mycket flere skäl tala för återgång till den ursprungliga vapenformen, som alla upplysande handlingar redan 1812 i bref från magistraten till Organisationskomitén för Viborgs län uppgåfvos hafva, blifvit 1784 sända till „Viborgs ståthållareskaps arkiv“, hvarifrån de sedan förekommit. Vapnet blasoneras:

i sköld af blått fält korsvis två gyllene glafvenstakar med röda sporrfanor, hvardera med en silfverspets från vidfästningen.

Från *Taipale* stad, belägen på näset mellan Suvanto sjö och Ladoga, samt en tid försedd både med borgmästare och råd, men icke representerad på någon riksdag, har icke något sigill blifvit bevaradt till vår tid.

Tavastehus.

Denna stads sigill, sådant det förekommer under 1600-talets domböcker (fig. 35), visar inom omskrift „SIGILLUM CIVITATIS TAVASTBUR“ en tämmeligen plump afbildning af dess gamla borg, omfluten af ett vatten; samma bild med

fästningsvall och „belyst af midnattssolen“ framställes jämväl i alla nyare sigill, både i dem från detta och från föregående århundrade (fig. 34). Stadens vapen utgör således:

en sköld af silfverfält, bjälkevis öfverlagd med en blå ström, å hvilken står en röd borg med tvänne torn och vall med skyttegluggar, en chef beledsagad af en gyllene sol.

Torneå.

Bref om anläggande af en stad på den sedan gammalt kända upplagsplatsen vid Torne älfs mynning utfärdades tid efter annan under Johan III:s tid åren 1583, 1585 och 1589, ehuru med anläggningen icke torde gått längre än att hela saken förblef på pappret. Slutligen lät Gustaf Adolf den 7 sept. 1620 sätta den länge närda planen i värket, och staden erhöll sina privilegier, daterade den 12 maj 1621 och den 15 febr. 1627. I § 3 af dessa beskrifves stadsvapnet sålunda: — — „Derföre giffue Wij dem till Stadzmärcke uti deras Stadz-signete, at bruka och foera et TORN, efter som utrijtningen utvijsar“. — — Själftva originalhandlingen är längesedan förkommen, hvarför den vapenbild som ingår i stadens sigill af år 1621 (fig. 36), aftecknad i Erik Brunius' dissertation af den 12 juni 1731, fått gälla som norm. Enligt gammal häfd blasoneras vapnet:

i sköld af silfver fält ett rödt korståkt torn, tak och spiror svarta.

Uleåborg.

Denna stad, anlagd 1605 på den gamla redan från 1400-talet kända köpingens grund, erhöll sina privilegier

den 10 sept. 1610, utan att i dem något stadsvapen blifvit omnämndt. Stadens tvänne älsta sigill (figg. 37 och 38), båda från 1600-talets första hälft och ofta förekommande, afbilda, det äldre inom omskrift „VLA STADH“ en balkvis upprest lax, det yngre en borg med fyra torn öfver ett vatten, i hvilket synes en lax, alt inom omskrift: „SIGILLUM CIVITATIS VLOBORGENSIS“. Detta senare sigill, eller dylika, har därefter brukats till senaste tider å alla i staden utfärdade handlingar, och samma vapenbild har anbrakts å dess fanor, fartyg o. s. v. Vapnet blasoneras:

i sköld af rödt fält afdelad med silfver ginstam en gyllene borg med fyra torn; därunder i silfverfältet en blå lax.

Vasa.

Vasa stad, eller såsom den till en början kallades „Mustasaari“ („Mussar“, „Mursar“), anlades enligt fundationsbref af den 2 okt. 1606, samt erhöi enligt Wexionius-Gyldenstolpe till vapen en svart säi. Ett sigill med denna vapenbild förekommer under riksdagsbeslutet af år 1610 (fig. 39). Vasanamnet och Vasavapnet datera sig från år 1611, enligt hvad bland annat stadens länge brukade sigill fig. 40 utvisar.

Vasavapnet är lika berömdt som ofta vantolkadt. Senaste tider hafva framställt detsamma än som en sädeskärfve, än som ett slags „vas“ med sädesax; äfven förekomma vasar, som utgöras af ett koger med pilar. Alla dessa vapenformer äro bestämdt oriktiga. Det gamla vasavapnet framstälde antingen en lilja („liljespira“) eller en lansspets („dystlans“), eller, om man får döma efter den kungliga vapenbilden, en „stormvase“, ett slags fascin, som användes att

vid stormningar fylla löpgrafvarna kring en fästning. Sålunda tolkas vapnet af bland andra fru Sofia Brahe, i hvars berömda „släktebok“ hela familjen kallas „stormvasar“. För riktigheten af denna tolkning talar äfven den ursprungliga färgen på själfva figuren, svart i guld. Vid tronbestigningen ändrade Gustaf Vasa detta sitt fädernevapen genom att därtill foga sitt moderne- eller „Ekasläktens“ vapen. Det kungliga Vasavapnet utgöres därför af en genom en silfver balk af blått och rödt delad sköld (Ekavapnet) med en däröfver lagd *gyllene* vase. Det var på denna sistnämnda den såsom fälttecken under 1600-talet ofta burna halmviskan skulle häntyda.

I Vasa stads vapen har vasen alltid afbildats i guld eller gul, samt alltid, — utom i detta århundrade, — i *odeladt* fält, oftast rödt, utan tvärbjälken eller balken, som förekommer i kungavapnet, samt äfven i det från Gustaf III:s tid härstammande *länsvapnet*. Vapnet blasoneras sålunda:

i sköld af rödt fält en gyllene vase.

Enligt Magistratens skrifvelse till Kejs. Senaten, af den 8 mars 1861, brukas detta vapen oförändradt äfven för den nuvarande staden med det förändrade namnet.

Viborg.

Stadens om hög ålder vittnande medeltidssigill (fig. 4) framställer inom omskriften: „S' civitatis wiborgensi“ i lutad sköld under trenne kronor ett W. Sigillet förekommer i aftryck ännu under 1624 ars dombok samt under ett par senare verifikationer, hvaremot öfriga domböcker 1621—1631 äro omväxlande beseglade med tvänne endast till storleken olika sigill, i hvilka kronorna genom en skura afskiljas från

det nedanför stående W (fig. 43). I sigillet fig. 42, som därefter framträder; är skuran utbytt mot en bjälke. Detta sigill, märkvärdigt genom sin rika utstyrelse och sin braskande omskrift „SIGILLVM INVETUSTAE CIVITATIS WIBURGENSIS CARELIAE“, visar dessutom ofvan skölden tvänne änglar, hvilka fullkomligt utan skäl ansetts för sköldhållare; utom att deras plats redan emotsäger detta antagande, må rörande dem anmärkas att sköldhållare denna tid endast brukades vid riksvapnet och af ett par grefvar.

Jämte detta urgamla vapen aftecknas redan i Eric Dahlbergs „Suecia antiqua et hodierna“ ett annat, som dock förekommer i stadens sigill först från tiden efter 1721, samt enligt Magistratens något sväfvande uppgifter af år 1860 skulle hafva blifvit af ryska regeringen stadfästadt år 1788. Vapnet visar en afbildning af Viborgs slott öfver ett vatten belagdt med ett W. Utan all gensägelse bör det först beskrifna vapnet med ålderns rätt äga företräde framför detta senare, med hvilket det ända till nyaste tider brukats jämsides. Det äldre vapnet har sedan den ryska perioden 1721—1811 jämväl, — oegentligt nog, — användts att be-teckna hela Viborgs län; blasoneringen visar:

i sköld af blått fält med röd chef ett silfver W, å chef beledsagadt af tre gyllene (blåfodrade) kronor bjälkevis.

Villmanstrand.

Denna gamla handelsplats, hvilken nämnes första gången 1616 den 8 febr., samt antagligen 1647 erhöi stadsprivilegier, hvilka den dock åter förlorade 1683 den 18 juni, har under hela sin tillvaro begagnat sigill, hvilka häntydande på dess namn framställa en vildman med klubba. I 1812

års Organisationskomité's handlingar uppgifvas alla vapnet rörande urkunder hafva gått förlorade, hvarjämte sigillet uppgifves föreställa: „en eremit, som under Ödes tjder wi-stats på den lands udd stötande till Saima Siö vik och strand“. Det fig. 44 afbildade sigillet, hvilket enligt omskriften blifvit staden tilldeladt 1656, bör sålunda framställa älsta typen för dess vapen, ehuru det påtagligen är af betydligt yngre datum; ett sigill som af stadsmyndigheterna användes under 1600-talet är i samtliga domböcker å Finlands Statsarkiv förstördt, men bevaras ännu under 1675 års riksdagsbeslut i ett godt aftryck. Då vapnet enligt gammal häfd bör framställas med silfver fält (vatten) och grön mark (strand) lyder således blasoneringen:

i sköld af silfver fält på grön mark en naken vildman med klubba, samt gröna kransar om hufvud och midja.

Åbo.

Detta urgamla samhällets älsta sigill, tillika den älsta kända dylika framställning från hela Finland, är vidfästadt ett af kaniken Thore m. fl. afgifvet intyg till bekräftelse af att de i Åbo domkyrka sett och hört sig föreläsas ärkebiskop Nils Kettelssons skrifvelse rörande anförandet af klagomål mot kaniken Ragvalds, sedermera biskop Ragvald II:s kort förut timade val till biskop; urkunden är daterad den 20 juni 1309, samt aftryckt i *Diplomatarium Suecanum*. Sigillet, hvars felande omskrift torde varit „SIGILLUM CIVIUM [BORGHENSIUM?] IN ABO“, är afbildadt i B. E. Hildebrands „Svenska medeltidssigill“, serien III N:o 760. Själfva sigillbildn framställer ett af fyra franska liljor 1, 2, 1, beledsagadt gotiskt A, och har sedermera nästan utan väx-

ling genomgått alla stadens större och mindre sigill, sekret och stämplar ända till nyaste tid¹⁾. I ett par nyare, för öfrigt fullkomligt värdelösa sigill förekomma endast tre liljor, 2, 1, någon gång 1, 2, ställda. Dylika varianter ses å ännu i bruk varande anslagstafvor, gas-armor o. s. v.²⁾.

Färger finnas naturligtvis icke fastställda annat än genom häfd, hvilken med bestämdhet visar på blått fält, silfver liljor, samt vanligen gyllene A. På grund häraf bör vapnet blasoneras:

i sköld af blått fält ett gyllene gotiskt A, beledsagadt af fyra franska liljor af silfver, 1, 2, 1.

¹⁾ Afbildningar af stadens under 1600-talet begagnade sigill förekomma i „Bidrag till Åbo stads historia“, del. II, pag. 173 och III, pag. 39.

²⁾ Skäl finnes att anse endast liljorna i detta vapen såsom det väsentliga, det utmärkande, hvaremot den där ingående bokstafven A endast vore att betrakta såsom ett oväsentligare tillägg af ursprungligen tillfällig art. Exempel saknas nämligen icke därpå, att såväl vapenherrar som städer o. s. v. i sina sköldar insatt sina initialer, utan att dessa senare därför ansågos tillhöra själfva vapnet. Dessa bokstäfver, som endast liksom en omskrift skulle visa af hvem vapnet fördes, blefvo nämligen sedan vanligen och rätteligen åter uteslutna. Så fördelaktig en dylik eliminering än ur heraldisk synpunkt vore, så mycket än vapnets *utseende* därpå skulle vinna, kan den dock icke här förordas, då så många seklers häfd tala för bibehållandet af den oheraldiska och vanprydande bokstaf, som nära nog i flertalets ögon numera torde utgöra det väsentliga i det gamla Åbovapnet.

Hjörneborg

Borgå

Grahestad

Ekenäs

Fredrikshamn

Gamla Karleby

Belsingfors

Jakobstad

Kajana

Rexholm

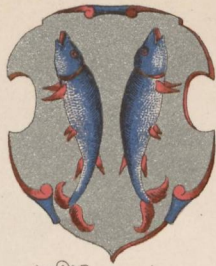
Kristinestad

Ny-Karleby

Nysslott

Nystad

Nädendal

Raumo

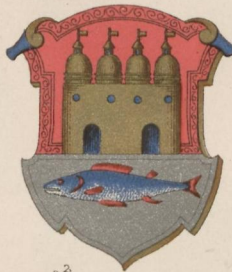
Gordavala

Tavastehus

Torneå

Åleåborg

Wasa

Wiborg

Willmanstrand

Åbo

1

3

2

4

5

6

7

10

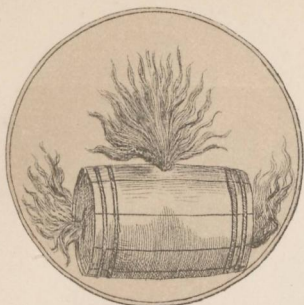
11

8

9

12

14

13

15

17

16

18

19

21

20

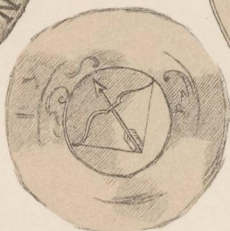
22

23

24

25

26

27

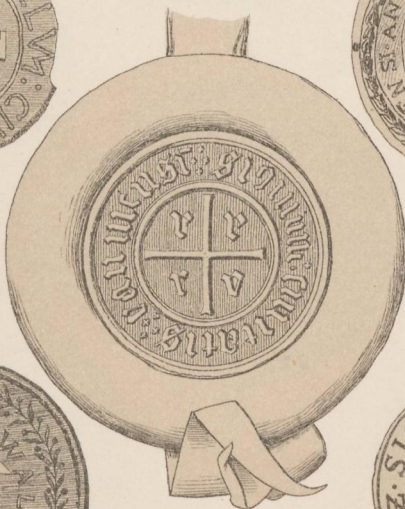
28

29

31

30

32

33

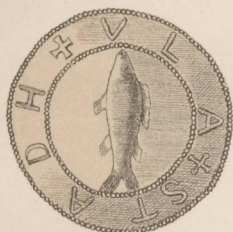
34

35

36

37

38

39

40

42

41

43

44

2 = 275.561

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Z-62845

LOH